

УДК 821-4.09(438) Музіль
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-1-38>

Іван ЗИМОМРЯ,
orcid.org/0000-0003-3211-8268
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету,
професор
(Ужгород, Україна)
Поморського університету в Слупську
(Польща) ivan.zytomrya@uzhnu.edu.ua

Леся ГОЛОМІДОВА,
orcid.org/0000-0002-2148-5049
старший викладач кафедри міжнародних комунікацій
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) lesja.holomidova@uzhnu.edu.ua

ЕСЕЇСТИЧНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТА ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ МАЛОЇ ПРОЗИ РОБЕРТА МУЗІЛЯ

У статті здійснено спробу комплексного аналізу есеїстичного начала як домінантного чинника інтелектуалізації художнього нарративу в творах малої прози австрійського письменника Роберта Музіля. Простежено, як есеїстика, що в сучасному літературознавстві трактується як засіб «белетризації зафіксованих індивідуальних вражень чи інформації», формується у Р. Музіля не лише як жанрова ознака, а як принцип мислення, що органічно поєднує художню вигадку з науковою, культурологічною та філософською рефлексією. У центрі уваги – концентровані оповідання «Зайцева катастрофа», «Мавпячий острів», «Клейкий папір для мух» та есеїстичні нариси «Лінзи» й «Пам'ятники», які репрезентують специфіку міжжанрового взаємопроникнення й демонструють, як модерністська традиція раціоналізованої прози трансформується у сфері малої епічної форми.

Особливу увагу приділено прийому аналітичного «дистанціювання», що дозволяє Р. Музілю деконструювати побутову дійсність, перетворюючи її на об'єкт наукового спостереження та інтелектуального експерименту. Завдяки цьому автор створює моделі візуального та когнітивного сприйняття, які оголюють механізми «невидимості» культурних і соціальних об'єктів, роблячи їх предметом глибшої філософської інтерпретації. Проаналізовано також роль анімалістичних алегорій, що стають інструментом репрезентації людської аморфності, виявляють приховані ієрархії суспільства та сприяють перетворенню конкретних образів на багаторівневі екзистенційні символи.

У роботі увиразнено мистецький мікроаналіз письменника, який звертається до біологічних і фізіологічних процесів як до принципових механізмів репрезентації дійсності, вибудовуючи шлях від фактологічної деталізації до глобальних узагальнень. У підсумку встановлено, що есеїзація малої прози Р. Музіля постає стратегічною моделлю жанро- й смислотворення: вона синтезує наукову точність (математику, біологію, психологію, філософію) з художньою фікцією та формує відкритий, вільний від догматизму простір інтелектуального пошуку, що є визначальним для модерністської та постмодерної традиції європейської літератури.

Ключові слова: мала проза, мала проза Роберта Музіля, оповідання, концентроване оповідання, есей, есеїстичний нарис.

Ivan ZYMOMRYA,

orcid.org/0000-0003-3211-8268

Doctor of Philological Sciences, Professor;

Head of the Department of the Theory and Practice of Translation

Uzhhorod National University,

(Uzhhorod, Ukraine)

Professor

Pomeranian University in Słupsk

(Poland) ivan.zymomrya@uzhnu.edu.ua

Lesia HOLOMIDOVA,

orcid.org/0000-0002-2148-5049

Senior Lecturer at the Department of International Communications

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine) lesja.holomidova@uzhnu.edu.ua

ESSAYISM AS A DOMINANT OF INTELLECTUALIZATION IN ROBERT MUSIL'S SHORT PROSE

A comprehensive analysis of the essayistic principle as a dominant factor in the intellectualization of the artistic narrative in the short prose of the Austrian writer Robert Musil is carried out in the article. It traces how essayism interpreted in modern literary studies as a means of «fictionalizing recorded individual impressions or information» is shaped in Musil's work not merely as a genre characteristic, but as a cognitive principle that organically combines artistic fiction with scientific, cultural, and philosophical reflection. The focus is placed on the concentrated short stories: «Hare Catastrophe», «Monkey Island», and «Flypaper» as well as the essayistic sketches: «Triëdere», and «Monuments», which represent the specificity of intergeneric interpenetration and demonstrate how the modernist tradition of rationalized prose is transformed within the sphere of the short epic form.

Particular attention is paid to the technique of analytical «distancing», which allows R. Musil to deconstruct everyday reality, transforming it into an object of scientific observation and intellectual experimentation. Through this, the author creates models of visual and cognitive perception that expose the mechanisms of the «invisibility» of cultural and social objects, making them subjects of deeper philosophical interpretation. The role of animalistic allegories is also analyzed; these serve as tools for representing human amorphousness, revealing the hidden hierarchies of society and contributing to the transformation of specific images into multi-layered existential symbols.

The study highlights the writer's artistic microanalysis, which addresses biological and physiological processes as fundamental mechanisms for representing reality, building a path from factual detailing to global generalizations. Ultimately, it is established that the insight essay into Musil's short prose emerges as a strategic model for genre and meaning-making: it synthesizes scientific precision (mathematics, biology, psychology, philosophy) with artistic fiction and forms an open, dogma-free space for intellectual inquiry, which is definitive for the modernist and postmodern traditions of European literature.

Key words: short prose, short prose of Robert Musil, short story, short short story, essay, essayistic sketch.

Постановка проблеми. Сучасне літературознавство приділяє особливу увагу здатності прози акумулювати знання із різних галузей людської життєдіяльності. Провідним інструментом такої «белетризації зафіксованих індивідуальних вражень чи інформації» (Ковалів, 2007: 347) виступає есеїстика. Есеїстичне начало – це не просто жанрова ознака прози, вона постає глобальною тенденцією до інтелектуалізації художнього наративу. У літературі ХХІ століття, коли традиційні канони виявляються затісними для відображення складної й фрагментарної дійсності, саме есеїзм дозволяє поєднати художню вигадку з глибоким культурологічно-філософським і науковим аналізом.

Фундамент цього явища заклали трансформаційні процеси доби модернізму, сформувавши

своєрідний код, за яким функціонує сучасна інтелектуальна література та пропонуючи здатність розглядати явища як поліваріативну можливість, а не як сталу догму. Дана тенденція простежується у творчості знакових письменників, з-поміж яких А. Камю, Ф. Кафка, Ф. Ніцше, Т. і Г. Манн, М. Пруст, Р. М. Рільке, Ж. П. Сартр та ін. У період модерну художня проза рішуче відмовляється від жорсткої нормативності на користь гібридних форм, де межа між фікцією та інтелектуальною розвідкою перетворюється на змістову поліфонію. Есеїстичне начало тут постає ключовим стилістичним прийомом, формуючи стратегією жанротворення, що дозволяє автору органічно інтегрувати раціональний аналіз у художню структуру тексту.

Особливе місце в цьому процесі посідає літературний простір Австрії, де феномен есеїстики стає стрижнем національної інтелектуальної традиції. Модерністський досвід радикальної перебудови романного й новелістичного мислення став передумовою для появи сучасної метапрози, де есей – це ключовий чинник дешифрування дійсності. Дослідження природи модерністського тексту – від «естетичного есеїзму» Гуго фон Гофманстала (1874–1929), критичної прози Германа Броха (1886–1951) до аналітичних студій Роберта Музіля (1880–1942) – дозволяють простежити, як інтелектуальна рефлексія автора поступово інтегрується в наративну тканину художнього твору. Це перетворює мистецьке полотно на відкритий простір для пошуку сенсів, що є надзвичайно важливим для змішаних жанрів XXI століття. Адже, імплікація «зафіксованих індивідуальних вражень, асоціацій чи інформації» (Ковалів, 2007: 347), які отримані з різних галузей знань заклала фундамент для творчості сучасних австрійських авторів, таких як Петер Гандке, Ельфріде Єлінек чи Крістоф Рансмайр.

Центральна роль у цій площині належить саме Р. Музілю, творчий доробок якого затвердив право письменника бути дослідником у межах художнього твору. *Актуальність* звернення до його досвіду есеїстики у зразках малої епічної форми зумовлена декількома чинниками: інтелектуалізація наративу, криза великих літературних жанрів і трансформація у сфері жанро- й образотворення, де есеїстичність корелює з фрагментарним мисленням та здатністю до швидкої зміни ракурсів й аналітичного «дистанціювання».

Аналіз досліджень. Класичне розуміння есею (франц. *essai*) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання, не претендуючи на вичерпне й визначальне трактування теми (Гром'як, Ковалів, 1997: 249). Витоки виділеного жанру пов'язують з іменем французького філософа Мішеля де Монтеня (1533–1592), який шукав відкрити, незобов'язуючу та виразно суб'єктивну форму вирішення політичних, культурних та літературних питань, а також проблем загальної моралі та етичної поведінки в діалогічній формі з освіченим читачем.

У німецькомовному просторі концепція есею набула популярності після 1859 року завдяки діяльності Германа Грімма (1828–1901). Відтоді есеїстична форма стала полем для творчих пошуків незліченної кількості авторів. Багато романістів використовували потенціал цього жанру, щоб інте-

грувати рефлексивні та дискурсивні пласти у свої твори. Те, що митці попередніх епох (К. Віланд, Й. Гайнзе, Й. В. Гете, Г. Келлер, А. Штіфтер) вводили до оповідної тканини як філософські інтерлюдії чи теоретичні відступи, в сучасних прозових формах трансформувалося у фундаментальний структурний елемент. На есеїстичному характері прози письменників доби модерну наголошує низка дослідників (А. Адам, Г. Буде, П. М. Лютцелер, В. Мюллер-Функ, В. Шмітц), підкреслюючи, що засобом естетико-філософського аналізу стають фрагменти, а незавершеність, яку часто демонструють письменники, – концептуальною авторськими рисами (Т. Гаррісон, Дж. Грілл, Т. Мегіган).

У наукових розвідках, присвячених ідейно-тематичним та композиційно-стильовим векторам творчості Р. Музіля, есеїзм письменника розглядається як прототип сучасної «інтелектуальної прози» (Bolterauer, 2004; Harroson, 2014; Nübel, 2006). Американський дослідник Томас Гаррісон у праці «Есеїстичний роман та спосіб життя: «Людина без властивостей» Роберта Музіля» («The Essayistic Novel and Mode of Life: Robert Musil's The Man without Qualities», 2014) у цьому контексті слушно зауважив: «Інтелект Р. Музіля був надто мінливим, надто експансивним і витонченим, щоб задовольнятися суто раціоналістичним викладом теми. Його мислення було надто образним, іконічним та аналогічним, аби він міг обмежитися аналітичною чи концептуальною риторикою» (Harrison, 2014).

Завдяки романним полотнам – «Сум'яття вихованця Терлеса» та «Людини без властивостей» – художня спадщина Р. Музіля постає репрезентативною фіксацією суспільних змін та кризових явищ епохи розпаду Австро-угорської імперії. Авторська рефлексія письменника тут забезпечує рівноправний синтез «філософських, літературно-критичних та науково-популярних елементів» (Ковалів, 2007: 347), перетворюючи художній наратив на складну інтелектуальну конструкцію. На прикладі роману «Людина без властивостей» німецька дослідниця Біргіт Нюбель у праці «Роберт Музіль – есеїзм і саморефлексія модернізму» («Robert Musil – Essayismus als Selbstreflexion der Moderne», 2006) ґрунтовно розкриває специфіку письма прозаїка. Дослідниця виокремлює фундаментальні процеси, властиві есеїстичному методу автора, виділяючи зв'язування та включення як інтеграцію різних типів знань у єдине художнє полотно. Окрема увага приділена авторським коментарям і траверсії у контексті постійного мистецького самоаналізу над висловленим з огляду на

взаємопроникнення різних дискурсів. Есеїзм тут постає універсальною описовою та аналітичною категорією. За Б. Нюбель, він позначає текстовий принцип, який виходить за рамки авторських образів, окремих творів чи сталих дискурсів. Такий підхід пропонує низку взаємопов'язаних можливостей для інтерпретації світу, де художня література стає простором безперервного інтелектуального пошуку (Nübel, 2006). Проте, якщо есеїстична природа романної прози Р. Музіля є ґрунтовно дослідженою, специфіка функціонування есеїзму в його малих епічних формах залишається на периферії наукової уваги.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей есеїстичного начала як змісто- та формотворчого чинника в новелістиці й окремих творах зібрання «Прижиттєва спадщина» («Nachlaß zu Lebzeiten», 1936). Для досягнення мети головний акцент поставлено на виокремленні та аналізі функціонального навантаження есеїстичних елементів – авторських коментарів, аналітичних пасажів, парадоксальних мікроструктур і афоризмів – як засобів моделювання художньої дійсності та реалізації авторських стратегій жанро- й образотворення.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують концепції есеїзації художньої прози Р. Музіля (К. Айбл, Е. Альбертсен, Г. Арнцен, Т. Гаррісон, О. Кремер, В. Маузер, Б. Нюбель, М. Раух, Л.-М. Рот), класичні й сучасні наратологічні теорії (Г.П. Бальмер, Ж. Женетт, П. Зіма, Л. Ронер, В. Шмід), а також наукові праці, присвячені специфіці мислення в умовах модерністської дифузії жанрових меж (В. Шмідт-Денглер, Д. Затонський, І. Зимомря, К. Маґріс, К.К. Полгайм).

Виклад основного матеріалу. Твори малої прози Р. Музіля, – від ранніх новел циклу «Поєднання» («Die Vereinigungen», 1911) до збірки «Прижиттєва спадщина», – формують самобутній зразок умотивованої відмови від класичної розповідної фабули на користь послідовної змістоформальної експериментальності. Літературознавчі студії, зокрема праці А. Болтерауер, Т. Гаррісона, Б. Нюбель, М.-Л. Рот, доводять, що письменник розглядає есеїзм як своєрідний «інтелектуальний експеримент» (Bolterauer, 2004; Harroson, 2014; Nübel, 2007), спрямований на тестування й глибокий аналіз людської свідомості. При цьому Т. Гаррісон та Б. Нюбель зазначають, що Р. Музіль не обмежується фрагментарною інтеграцією філософських роздумів у художню тканину, він своєрідно трансформує саму природу епічного мислення, де есеїзм стає фундаментальним способом репрезентації свідомості «Я-особи» (Harroson,

2014; Nübel, 2007). У цьому контексті органічний синтез логіки, філософії, психології та художності формує самобутню інтелектуальну систему образотворення автора, яка здатна з науковою точністю фіксувати найтонші вібрації світовідчуття протагоністів.

В оповіданнях «Клейкий папір для мух» («Das Fliegenpapier»), «Мавпячий острів» («Affeninsel»), «Зайцева катастрофа» («Hasenkatastrophe») та есеїстичних нарисах «Лінзи» («Triëdere») і «Пам'ятники» («Denkmale») зримо проступає концепція жанрової дифузії в площині інтелектуалізації наративу. Тут есеїзм формує основу їхньої конструкції, де через радикальне звуження об'єкта опису Р. Музілем досягається значне розширення інтерпретаційного поля. До прикладу, призму локального спостереження за людьми й тваринами (збільшувальне скло, штучне середовище) письменник перетворює на повноцінний засіб деконструкції людського соціуму. Наратор займає увиразнено відсторонену позицію дослідника, який із холодною точністю описує процеси смерті («Клейкий папір для мух»), переслідування («Мавпячий острів», «Зайцева катастрофа») і соціального дистанціювання в моменті акту споглядання, де сам процес спостереження є важливішим за його об'єкт.

Приміром, в есе «Лінзи» опис та деталізація просторових образів втрачають топографічну та побутову конкретику, поступаючись місцем суворій геометризациї. Елементи простору Р. Музіль розкладає на площини, кути, вертикалі та світлові ефекти, перетворюючи їх на своєрідну складну оздобу для спостереження суспільного порядку: «Als Gegenstand diente zu Beginn ein Anschlag am Tor eines schönen alten Hauses, das dem Beobachtungsort gegenüber lag und ein bekanntes staatliches Institut beherbergte; dieser Anschlag verkündete, bei Gebrauch des Triëders, dass das staatliche Institut von neun bis sechzehn Uhr Amtsstunden habe. Schon da erstaunte der Beobachter; denn es war fünfzehn Uhr, und nicht nur war weit und breit kein Beamter mehr zu erblicken, sondern er entsann sich auch nicht, jemals um diese Stunde mit unbewaffnetem Auge einen gesehen zu haben. Endlich entdeckte er hinter einem entlegenen Fenster zwei winzige, dicht nebeneinanderstehende Herren, die mit den Fingern an die Scheiben trommelten und auf die Strasse hinabsahen. Aber er entdeckte sie nicht nur, sondern wie sie nun, in dem kleinen Kreis seines Instruments gefangen, dastanden, verstand er sie auch herzlich und bemerkte mit Stolz, wie wichtig das Triëdern für Beamte noch werden könne, und überhaupt für Männer, die eine geheiligte Zahl von Bürostunden

abzusitzen haben» (Musil, 2017: 82–83). / «Спершу об'єктом слугувало оголошення на брамі гарного старого будинку, який знаходився навпроти пункту спостереження і де містилася відома державна установа; це оголошення, прочитане крізь збільшувальне скло, сповіщало, що службові години в установі тривають з дев'ятої до шістнадцятої. Вже це здивувало спостерігача; адже була п'ятнадцята година, і довкола не тільки не було видно жодного чиновника – він навіть не міг пригадати, щоб колись о цій порі бачив бодай одного неозброєним оком. Нарешті за одним віддаленим вікном він розгледів двох крихітних панів, які стояли впритул один до одного, барабанили пальцями по шибці й позирали вниз на вулицю. Та він не просто розгледів їх: тепер, коли вони стояли там, ув'язнені в тісному колі його інструмента, він перейнявся до них глибоким розумінням і з гордістю відзначив, наскільки важливим може стати це споглядання крізь збільшувальне скло для чиновників, та й загалом для чоловіків, які змушені висиджувати священну кількість канцелярських годин» (переклад – І.З., Л.Г.). У нарисі наратор не розповідає історію, він досліджує механізм візуального сприйняття. Завдяки свідомому «дистанціюванню» Р. Музіль позбавляє звичні речі їхнього побутового контексту, ізолюючи їх для наукового аналізу. Відтак, міські вулиці, будівлі, транспорт письменником окреслюються як простір ірраціонального, містичного досвіду, де за фасадом цивілізації ховається первісний хаос. Цей досвід часто не піддається раціональному контролю. Адже, коли з людини чи речі знімають шар культури й соціального порядку, вона починає випромінювати ірраціональну енергію.

Парадоксальну трансформацію у сфері образотворення виразно ілюструє есеїстичний нарис «Пам'ятники». Тут навколо відомого афоризму Р. Музіля: «Немає нічого в світі настільки ж невидимого, як пам'ятник» (Музіль, 2019) вибудовується концепція соціального дистанціювання, коли суспільство намагається його не помічати. Пам'ятники розсіюють увагу, стаючи «сліпими плямами» (Музіль, 2019) міського простору. Замість того, щоб описувати історичну значущість чи естетику архітектурних пам'яток, письменник фокусується на психології їхнього сприйняття. Есеїстичне начало тут викристалізовує принцип, крізь який сутність об'єкта розкривається через його відсутність у свідомості суб'єкта.

Структуру спостереження крізь призму соціального дистанціювання доповнює концентроване оповідання «Зайцева катастрофа». Цей принцип як ідейна домінанта твору есплікується крізь

сукупність рефлексій наратора. Його роздуми інтегровані в тексті, спираючись на імпліцитну концепцію Р. Музіля «іншого стану». Сюжет розгортається в уявному «райському куточку», де, за словами письменника, «nichts ist da als die ungeheure Romantik vieler kleiner, unbekannter, die Insel durchkreuzender Fährten» (Musil, 2017: 28) / «немає нічого, окрім надзвичайної романтики багатьох маленьких, невідомих стежок, що перетинають острів» (переклад – І.З., Л.Г.). Динаміка подій у творі забезпечується не розвитком, а зміною аналітичної візії автора: від загального пейзажу до мікроскопічних деталей боротьби за життя маленької тварини. Заєць – це уособлення «маленької людини», яка, попри очевидну загрозу для європейської цивілізації, обирає тактику ігнорування небезпеки. Авторське формулювання щодо цього знаходимо в рядках: «Eine schale Atmosphäre menschenfresserischer Worte umgab uns, wie »Kampf ums Dasein« oder »Grausamkeit der Natur«. Solche Gedanken sind wie die Untiefen eines Meeresbodens, aus ungeheurer Tiefe emporgestiegen und seicht» (Musil, 2017: 30–31). / «Нас оточила гнила оболонка таких людинопоглинаючих слів, як «боротьба за існування» або «жорстокість природи». Подібні думки, як мілководдя морського дна, вони піднялись із величезних глибин, але так і залишились мілкими» (переклад – І.З., Л.Г.). Розвиваючи цю ідею, Р. Музіль вибудовує складну психологічну паралель. Усвідомлення власної вразливості у суспільстві відбувається через дистанційоване споглядання і тотальної байдужості до життя маленької істоти: «Ich fühle mein Herz; der Hund hat beingedreht; er hat nicht mehr als fünfzehn Schritte verloren; in wenigen Augenblicken ist die Hasenkatastrophe da. Das Kind hört den Verfolger hinter dem Schweifchen, es ist müde. Ich will dazwischenspringen, aber es dauert so lange, bis der Wille hinter den Bügelfalten in die glatten Sohlen fährt; oder vielleicht war der Widerstand schon im Kopf» (Musil, 2017: 30). / «Я відчуваю, як б'ється серце; пес теж звернув; він не втратив й більше п'ятнадцяти кроків; через якусь мить трапиться зайцева катастрофа. Дитинча на хвостик відчуває переслідувача, воно втомилось. Я хочу стрибнути поміж ними, але це триває так довго, поки воля з-за стрілок на штанах увійде в гладкі підшви; або, можливо, опір був уже в голові» (переклад – І.З., Л.Г.). Виділена картина слугує яскравою авторською ілюстрацією людської «аморфності» та пасивності, стану, де гіпертрофований інтелект блокує здатність до дії. Поки суб'єкт занурений у тривалу рефлексію, аналіз і вагання, у реальності невідворотно стається «катастрофа». У художній

парадигмі твору ця історія трансформується з натуралістичної сцени полювання на глобальну алегорію краху гуманізму. У цьому ключі ми бачимо здатність, як за допомогою точної фіксації матеріального факту, без додаткових моралізаторських відступів, автор генерує глибокий філософсько-психологічний підтекст.

У ключі увиразнення процесів споглядання письменник свідомо послаблює фабульну лінію у концентрованому оповіданні «Клейкий папір для мух», перетворюючи сюжет твору на привід для рефлексії. Реципієнт спостерігає не за розвитком зовнішнього конфлікту, а за порухами думки оповідача, яка намагається схопити невлітими стани людської психіки (Голомідова, 2018). Через швидко зміну ракурсу, побутова, деталь (клейкий папір) раптово масштабується до рівня екзистенційної трагедії. З точністю біолога наратор описує фізіологічний процес вмирання мухи на клейкій стрічці, де фіксуються найменші рухи, положення лапок, конвульсії: «Sie biegen sich vor und zurück auf ihren festgeschlungenen Beinchen, beugen sich in den Knien und stemmen sich empor, wie Menschen es machen, die auf alle Weise versuchen» (Musil, 2017: 12). / ««Хитаючись на своїх загрузлих ніжках вперед і назад, вони стають навколішки й підіймаються, наче люди, намагаючись в будь-який спосіб зрушити заважку ношу» (переклад – І.З., Л.Г.). Боротьба комахи стає метафорою людського фатуму, абсурдності буття та свободи волі. Есеїзм автора тут функціонує як місток між мікроскопічним фактом (точністю) та глобальним філософським осмисленням.

Фокус на мікроаналізі поведінки тварин замість традиційної розповіді спостерігаємо в творі «Мавпячий острів». Фіксує безцільну активність приматів з проєкцією на ієрархічні сутички та апатію в суспільстві довоєнного періоду, Р. Музіль демонструє есеїстичний дискурс, де зовнішня дія слугує виключно як матеріал для виявлення прихованих закономірностей: за мистецьки ізольованим середовищем письменник деконструює антропоцентричний пафос, перетворюючи твір на своєрідне відзеркалення соціальної та екзистенційної абсурдності. Поряд з цим роль есеїстичного начала у оповіданні не зводиться до моралізаторства. Воно тяжіє радше до художнього застосування аналітичного дистанціювання, крізь призму якого увиразнюється абстрагування наратора. Локалізувавши події на ізольованому острові в римському парку Вілла Боргезе, Р. Музіль

моделює жорстку структуру суспільства. Мавпячий соціум характеризується чіткою градацією: він поділений на три класи, верхівку яких займає домінуюча родина, яка виконує функцію монархів. На острові співіснують ще два прошарки суспільства – п'ятнадцять м'язистих мавп, які живуть на дереві, та велика маса приматів, які приречені нидіти у бетонній пастці (Зимомря І., Голомідова Л, 2018). У цій системі окрема особина, – алегорія «простої людини», – зведена до рівня нікчемної істоти. Вона розчиняється серед сотень собі подібних у тісній канаві: «Verdrängt von der Oberfläche und der Luft, lebt in dem Graben ein zahlreiches Volk kleiner Affen» (Musil, 2017: 15–16) / «Зігнаний з поверхні та повітря (дерева) багаточисельний народ маленьких мавпочок живе у канаві» (переклад – І.З., Л.Г.) Прозаїк свідомо позбавляє цих персонажів будь-яких індивідуальних рис, підкреслюючи їхню взаємозамінність.

У концентрованих оповіданнях Р. Музіль, вибудовуючи кореляційну модель між тваринним і людським, застосовує анімалістичні образи як аналітичне тло, крізь яке здійснюється діагностика морально-психологічних вад соціуму. При цьому він вдається до смислового кодування, використовуючи символи й алегорії, здебільшого через необхідність обходу цензурних обмежень. Есеїстика тут формує інструментарій експериментування з оповіддю, дозволяючи зберігати інтелектуальну свободу у відмові від фіксованих жанрових ознак на користь нескінченного пошуку сенсу.

Висновки. Докладний аналіз есеїзму в творах малої прози Р. Музіля засвідчує унікальну здатність автора акумулювати знання з психології, біології, математики та філософії, інтегруючи їх у художню тканину твору. Це формує не тільки жанрову специфіку, а й постає засадничим методом «інтелектуального експерименту», що синтезує наукову точність із засобами художньої фікції. Через послідовне застосування аналітичного дистанціювання письменник трансформує побутові та анімалістичні образи на складні екзистенційні символи й алегорії, де мікроаналіз конкретних фактів слугує інструментом деконструкції кризових явищ соціуму та людської свідомості. У збірці «Прижиттєва спадщина» есеїстичне начало виступає головним чинником жанрової дифузії: сюжет творів поступається місцем динаміці рефлексії, а фрагментарність наративу увиразнює репрезентативний спосіб автора щодо відображення багатогранної дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адорно Т. Теорія естетики. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 518 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Adorno_Teodor/Teoriia_estetyky.pdf.
2. Голомідова Л. Алегорія страждань у творі малої прози Роберта Музіля «Клейкий папір для мух». Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки: зб. наук. ст. / гол. ред. В.А. Зарва. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. Вип. XV. С. 197–204. DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-5-197-204.

3. Голомідова Л. Відображення війни в образах персонажів у творах малої прози Роберта Музіля. Закарпатські філологічні студії / гол. ред. І.М. Зимомря. Ужгородський національний університет, 2018. Вип. 3. Том 3. С. 40–46.
4. Зимомря І, Голомідова Л. Роль анімалістичних образів у малій прозі Роберта Музіля. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка /ред.-упоряд. А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич: Посвіт, 2018. Вип. 18. С. 24–34. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.18/18.168164>.
5. Літературознавча енциклопедія: в 2 т. / автор-укладач Ю.І Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / Т.Р. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
7. Музіль Р. Пам'ятники: есе зі збірки «Прижиттєвий спадок» («Nachlaß zu Lebzeiten»), 1936. /пер. з нім. В. Семєнної. Verbum, 2019. № 24. Місця пам'яті. URL: <https://www.verbum.com.ua/03/2019/memory-places/the-monuments/> (дата звернення: 22.02.2026)
8. Bolterauer A. Die Faszination der Form. Robert Musil und die Krisen der Moderne. Germanica. 2004. 34. S. 19–36. URL: <https://journals.openedition.org/germanica/1802>
9. Harrison Th. The Essayistic Novel and Mode of Life: Robert Musil's The Man without Qualities. Republics of Letters. 2014. Vol. 4, Iss. 1 URL: <https://shc.stanford.edu/arcade/publications/rofl/issues/volume-4-issue-1/essayistic-novel-and-mode-life-robert-musils-man>
10. Musil R. Nachlaß zu Lebzeiten. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2017. 154 S.
11. Nübel B. Robert Musil – Essayismus als Selbstreflexion der Moderne. Berlin – New York: Walter de Gruyter GmbH, 2006. 534 S.
12. Robert Musil: Handbuch /hrsg. von B. Nübel und N. Ch. Wolf. Berlin – Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2016. 1054 S.

REFERENCES

1. Adorno, T. (2002). Teoriia estetyky. [Theory of aesthetics.] Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy». 518 s. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Adorno_Teodor/Teoriia_estetyky.pdf. (Date of access: 22.02.2026) [in Ukrainian].
2. Holomidova, L. (2018). Alehoriia strazhdan u tvori maloi prozy Roberta Muzilia «Kleiky papir dlia mukh». [Allegory of suffering in Robert Musil's short story „Flypaper“.] Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Filolohichni nauky: zb. nauk. st. / hol. red. V.A. Zarva. Melitopol: Vydavnychiy budynok MMD. Vyp. KhV. S. 197–204. DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-5-197-204. [in Ukrainian].
3. Holomidova, L. (2018) Vidobrazhennia viiny v obrazakh personazhiv u tvorakh maloi prozy Roberta Muzilia. [The reflection of war in the images of characters in the short prose works of Robert Musil.] Zakarpatski filolohichni studii / hol. red. I.M. Zymomrya. Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet. Vyp. 3. Tom 3. S. 40–46. [in Ukrainian].
4. Zymomrya, I., Holomidova, L. (2018) Rol animalistychnykh obraziv u malii prozi Roberta Muzilia. [The role of animalistic images in Robert Musil's short prose.] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh uchenykh Drohobyt'skoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka /red.-uporiad. A. Dushnyi, M. Makhmudov, V. Pnytskyi, I. Zymomrya. Drohobych: Posvit. Vyp. 18. S. 24–34. [in Ukrainian].
5. Literaturoznavcha entsyklopediia (2007) [Literary Encyclopedia]: v 2 t. / avtor-ukladach Yu.I Kovaliv. Kyiv: VTs «Akademii», 2007. T. 1. 608 s. [in Ukrainian].
6. Literaturoznavchiy slovnyk-dovidnyk (1997) [Literary Dictionary-Reference] / T.R. Hromiak, Yu.I. Kovaliv ta in. Kyiv: VTs «Akademii». 752 s. [in Ukrainian].
7. Musil, R. (2019). Pamiatnyky [Monuments]: ese zi zbirky «Pryzhyttievyi spadok» («Nachlaß zu Lebzeiten»), 1936. / per. z nim. V. Semenovoi. Verbum. № 24. Mistsia pamiati. URL: <https://www.verbum.com.ua/03/2019/memory-places/themonuments/> (Date of access: 22.07.2025) [in Ukrainian].
8. Bolterauer, A. (2004) Die Faszination der Form. Robert Musil und die Krisen der Moderne. [The Fascination of Form: Robert Musil and the Crises of Modernity] Germanica. 2004. 34. S. 19–36. URL: <https://journals.openedition.org/germanica/1802> (Date of access: 22.02.2026) [in German].
9. Harrison, Th. (2014) The Essayistic Novel and Mode of Life: Robert Musil's The Man without Qualities. Republics of Letters. 2014. Vol. 4, Iss. 1 URL: <https://shc.stanford.edu/arcade/publications/rofl/issues/volume-4-issue-1/essayistic-novel-and-mode-life-robert-musils-man>
10. Musil, R. (2017) Nachlaß zu Lebzeiten [Posthumous papers of a living author] Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag. 154 S. [in German].
11. Nübel, B. (2006) Robert Musil – Essayismus als Selbstreflexion der Moderne [Robert Musil – Essayism as self-reflection of modernity]. Berlin – New York: Walter de Gruyter GmbH. 534 S. [in German].
12. Robert Musil: Handbuch (2016) [Robert Musil: Handbook] / hrsg. von B. Nübel und N. Ch. Wolf. Berlin – Boston: Walter de Gruyter GmbH. 1054 S. [in German]

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

